

PAPER DETAILS

TITLE: Türkçe Öğrenen Yabancıların Sözlük Kullanma Becerileri Üzerine Bir Arastırma

AUTHORS: Murat ÖZBAY,Deniz MELANLIOGLU

PAGES: 13-23

ORIGINAL PDF URL: <https://www.anadiliegitimi.com/tr/download/article-file/14880>

Ana Dili Eğitimi Dergisi
Journal of Mother Tongue Education
ADED – JOMTE
www.anadiliegitimi.com

Türkçe Öğrenen Yabancıların Sözlük Kullanma Becerileri Üzerine Bir Araştırma

Murat Özbay*

Deniz Melanlıoğlu**

Özet

Sözlük, yeni kelimelerin öğreniminde başvuru ana kaynaktır, denilebilir. Bu nedenle Türkçenin yabancılar için öğretiminde de oldukça önemli bir materyaldir. Türkçenin yabancılar için öğretimi üzerine pek çok çalışma bulunmaktadır. Ancak sözlük kullanımı üzerine oldukça sınırlı sayıda çalışma olduğu anlaşılmaktadır. Bu çalışmanın amacı, Türkçe öğrenen yabancıların, kelime hazinesinin gelişiminde sözlük kullanma becerilerini tespit etmektir. Araştırmanın çalışma grubunu 2011-2012 eğitim öğretim yılında Gazi TÖMER’de A2 kurunda bulunan öğrenciler oluşturmaktadır. Bu çalışma, betimsel modelde tasarlanmıştır. Araştırmada nicel veri toplama tekniklerinden yararlanılmıştır. Nicel veriler, “Yabancı Öğrencilerin Sözlük Kullanma Becerilerini Belirleme Anketi” ile toplanmış ve verilerin analizinde SPSS 15.0 istatistik programı kullanılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda Türkçe öğrenen yabancılar için seviyeler göz önüne alınarak bir sözlük oluşturulması gerektiği şeklinde birtakım öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türkçe eğitimi, yabancılar için Türkçe öğretimi, sözlük, sözlük etkinlikleri, kelime öğretimi.

An Investigation into Skills of Foreigner Turkish Learners' Dictionary Use

Abstract

Dictionary can be defined as the main source in the learning of new words. For this reason, it is an invaluable tool in the teaching of Turkish to foreigners. There are many studies on the teaching of Turkish to foreigners. However, the number of studies on dictionary use is highly limited. The aim of the present study is to identify the level of dictionary use by foreigners learning Turkish as a foreign language as a group or individually in the development of vocabulary size. The sample comprised A2 level students learning Turkish at Gazi TÖMER in the 2011-2012 educational year. The descriptive model was adopted. Qualitative data collection tools were utilized. The qualitative data were collected via “Foreigner Students' Use of Dictionary Questionnaire” and SPSS 15.0 was used in data analysis. In light of the findings of the study, the formation of a dictionary in consideration of the level of foreigners learning Turkish is suggested.

Key words: Turkish education, teaching Turkish to foreigners, dictionary, events dictionary, vocabulary teaching.

Giriş

Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde dinleme, okuma, konuşma ve yazma temel becerilerinin kazandırılması hedeflenmektedir. Ancak bu becerilerin kazandırılabilmesi için öncelikle bazı ön öğrenmelere ihtiyaç vardır. Budak (2000:19), bunlardan birisinin kelime bilgisinin geliştirilmesi olduğunu ifade etmektedir.

Yabancı dil öğretiminde kelime bilgisinin önemini Nation (2001: 362), “Kelime bilgisi yabancı dil öğretiminde amaç değil dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerisinin gelişmesini sağlayan araçtır.” şeklinde ifade etmektedir. Gass (1999:325) da yeni bir dil öğrenmenin yeni kelimeler öğrenme anlamına geldiğini söyler. Bu nedenle dil öğretimi kelimelere bağımlı hâle gelir, denilebilir.

* Prof. Dr. Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü. Ankara. E-posta: mozbay@gazi.edu.tr

** Yrd.Doç.Dr. Kırıkkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü. Kırıkkale. E-posta: denizmelanlioglu@hotmail.com

Hulstijin vd. (2005:54), öğrencinin metinde bilmediği kelimelerle karşılaşmasının metni anlamada ciddi engeller oluşturduğunu söylemektedir. Bu engellerin ortadan kaldırılabilmesinin ilk şartı, öğrencinin kelime hazinesinin zenginleştirilmesidir. Örneğin, okuduğunu ya da dinlediğini anlamada kelime hazinesi önemli bir faktördür.

Kelime hazinesini zenginleştirme çalışmalarından biri de öğrenciye sözlük kullanma alışkanlığının kazandırılmasıdır (Demirel, 1999:139; Hameau, 1988:303; Pehlivan, 2003:89). Yeni öğrenilen kelimelerin kalıcı hâle gelmesi için ifade edilen bu çalışma şeklinin etkili olduğu söylenebilir. Çünkü herhangi bir kelimenin, kelime grubunun, deyim veya terimin öğrenciye kazandırılmasında doğru yazım (imlâ), doğru seslendirme (telaffuz) ile doğru anlam ve ona uygun doğru kullanım göz önünde bulundurulmuş hususlardır. Cemiloğlu'na (1998:138) göre kelime ile ilgili bu üç yön yapılacak çalışmalarla bir arada gerçekleştirilir ve bütünlük içerisinde bir kazanım sağlanmaya çalışılır. Kısaca aynı anda kelimenin hem anlamı ve kullanımı hem yazımı hem de nasıl telaffuz edileceği gösterilir. Sözlükler, bu kullanım esaslarının hepsini içinde barındıran kaynaklardır.

Sözlük, “Bir dilin bütün veya belli bir çağda kullanılmış kelime ve deyimlerini alfabe sırasına göre alarak tanımlarını yapan, açıklayan, başka dillerdeki karşılıklarını veren eser” şeklinde açıklanmaktadır (TS, 2005). Kelime öğretimi maksatlı ve tesadüfi olarak iki türlü gerçekleşir. Sözlükler, tesadüfi kelime öğrenmek için en elverişli araçlardır (Hummel, 2010; Macizo ve Bajo, 2006; Bruton, 2007). Türkçe öğrenen yabancılar özellikle de Türkiye’de hedef dili öğrenen öğrenciler için ders dışında başka bir ifadeyle günlük hayatlarında sözlük kullanmak bir zorunluluk hâlini almaktadır. Nation (2006), yeni bir dil öğrencisinin dinlemek ve konuşmak için 8000 ilâ 9000; konuşmak içinse 6000 ilâ 7000 arasında kelime bilmesi gerektiğini söylemektedir. Bu da sözlük kullanımını zorunlu kılmaktadır. Huang (2003), yabancı dil öğrenenler için sözlüğün vazgeçilmez bir araç olduğunu söylemekte ve sözlüğü uzun yol arkadaşı şeklinde nitelemektedir.

Göğüş (1978; 366-367), sözlük yardımıyla yapılacak kelime öğretimiyle ilgili etkinlikleri şöyle özetlemektedir:

1. Yapıcı inceleme: “*gözlük, gözcü, gözlem*” gibi aynı köke dayanan kelimeler sözlükten tespit edilip ek-kök ayrımı yapılır.
2. Bir kelimenin kaç farklı anlama geldiği belirlenir (*sökmek* kelimesi, TS (2005)’te on bir farklı anlama gelmektedir.).
3. Yabancı kelimelere Türkçe karşılıklar buldurulur (münakaşa-tartışma gibi).
4. Bir kelimenin gerçek ve mecaz anlamı ayırt ettirilir (ses: 1. Kulağın duyabildiği titreşim, seda, ün. 2. Ciğerlerden gelen havanın ses yolunda yaptığı titreşim. 3. **mec.** Duygu ve düşünce. 4. **mec.** Herhangi bir davranış, tutum karşısında uyanan ruhsal tepki. 5. müz. Aralarında uyum bulunan titreşimler)
5. Deyimlerin anlamları üzerinde durulur. Türkçe Sözlük (2005)’te kelimelerin anlamı ifade edildikten sonra kelime ile ilgili yaygın kullanılan deyimlerden örnekler sunulur (el: el açmak, el atmak, el bağlamak, el el üstündür gibi.).
6. Bir kavramla ilgili kelimeler taranır (sahil, plaj, deniz, dalga, güneş, yüzmek, kum, kumsal...).
7. Bir kelimenin hangi kelimelerle kullanılabileceği belirlenir (teşekkür, teşekkür etmek...).

Sıralanan bu uygulamalar, özellikle temel seviyede ders işleme sürecinde Türkçe öğrenen yabancıların sözlüklerini nasıl kullanmaları gerektiği konusunda onlara pratik kazandıracaktır. Arı (2006:328), kelime öğretiminden önce öğrencilere sözlük kullanmayı öğretmek gerektiğini savunur. Süreç, öğrencinin bilmediği ya da merak ettiği kelimeleri sözlükten bulmaya ve öğrenmeye çalıştığı bireysel bir faaliyete dönüşmesi ile sonuçlanacaktır.

Türkçe öğrenen yabancıların sözlük kullanımları üzerine Özcan (2006) tarafından yapılan bir çalışma bulunmaktadır. Araştırmada Türkçe öğrenen yabancılar için bir sözlük bulunmayışından yola çıkılarak temel seviyede öğrencilerin bilmesi gerektiği düşünülen kelimelerden hareketle çok dilli bir

sözlüğün geliştirilmesi hedeflenmiştir. İlgili literatürde sözlük kullanımı üzerine yeteri kadar çalışma bulunmamaktadır. Türkçe öğrenen yabancıların, kelime hazinesinin gelişiminde grup şeklinde ve bireysel olarak kendinden yararlanma imkânı sunan sözlükleri kullanma becerilerini tespit etmek bu çalışmanın amacıdır. Bu amaç doğrultusunda öğrencilerin sözlük kullanma becerilerinin cinsiyete ve ülkeye göre farklılaşp farklılaşmadığı da ortaya konmaya çalışılmıştır.

Yöntem

Türkçe öğrenen yabancıların sözlük kullanma becerilerini belirlemeyi amaçlayan bu çalışma, betimsel modelde tasarlanmıştır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada nicel veri toplama tekniklerinden yararlanılmıştır. Nicel veriler, “*Yabancı Öğrencilerin Sözlük Kullanma Becerilerini Belirleme Anketi*” ile toplanmıştır. Anketin hazırlanması sürecinde ilk aşama, konuyla ilgili kaynakların taranmasıdır. Bu tarama sonucunda Türkçe öğrenen yabancı öğrencilerin sözlük kullanma becerilerini ortaya çıkarabilecek ifadelerden bir madde havuzu oluşturulmuştur. Bu ifadelerde dil bilgisi bakımından herhangi bir anlatım bozukluğu olup olmadığını belirlemek için oluşturulan maddeler Türkçenin kurallarına uygunluk açısından kontrol edilmiştir. Böylece yabancı öğrencilerin sözlük kullanma becerilerini ortaya çıkarabilecek 25 ifade yazılmıştır. Deneme maddelerinin sayısının olabildiğince fazla olmasına dikkat edilmiş ve sonunda 22 madde üzerinde karar kılınmıştır. Hazırlanan anketin *kapsam (içerik) geçerliliğine* de bakılmıştır.

İçerik geçerliği, ölçme aracının kullanılacağı amaç için uygun olup olmadığına dair uzman görüşlerine başvurularak ölçülmek istenen alanı temsil edip etmediğinin kararlaştırılmasıdır (Karasar, 2002). Araştırmada ölçeğin kapsam (içerik) geçerliliğine bakılmıştır. Hazırlanan 22 madde, araştırmacılar dışında yedisi Türkçe Eğitimi, biri de Ölçme Değerlendirme alanında çalışan sekiz uzman tarafından biçim, anlatım özelliği, yanlış anlamalara sebep olabilecek ifadelerin bulunup bulunmadığı ve sözlük kullanma becerisini belirtip belirtmediği şeklinde incelenmiş, gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Uzman görüş ve önerileri doğrultusunda içerik ve biçim açısından düzeltmeler yapılarak 4 madde çıkarılmış ve 18 maddelik taslak anket ön deneme aşamasına hazırlanmıştır. Hazırlanan ölçme aracının kapsam (içerik) geçerliği bu sayede sağlanmıştır.

Uzmanların görüş ve önerileri doğrultusunda geliştirilen taslak anketteki maddelerin Türkçe öğrenen yabancıların sözlük kullanma becerilerini ortaya koyup koymadığı, Gazi TÖMER’de öğrenim gören 30 öğrenciden oluşan bir öğrenci grubuna sorulmuştur (Bu öğrenciler, asıl uygulamada çalışma grubuna dâhil edilmemiştir.). Bu uygulamanın ardından öğrencilerin yanıtladığı her bir anket maddesi için görüş ve önerileri dikkate alınmış ve gerekli düzeltmeler yapılmıştır (Örneğin, birinci madde taslak ankette “Kendime ait bir sözlüğüm var.” şeklindeyken ön uygulamada öğrencilerin bu maddeyi anlamaması sonucu “Benim bir sözlüğüm var.” ifadesine dönüştürülmüştür.). Anketin geneli için Cronbach Alpha katsayısı 77,16’dır.

Yabancı öğrencilerin seviyeleri dikkate alınarak araştırmacılar tarafından bu maddelere yönelik iki seçenekli bir ölçme formu hazırlanmış ve öğrencilerin sözlük kullanma becerileri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında toplanan verilerin analizinde SPSS 15.0 istatistik programı kullanılmıştır. Anket maddelerinin dağılımında frekans ve yüzde değerleri alınmıştır. Maddelere verilen dönütlerin ülke değişkenine göre anlamlı bir fark taşıyıp taşımadığının belirlenmesinde tek yönlü varyans analizinden (ANOVA) yararlanılmış; farkın anlamlı olduğu maddelerde farkın hangi grup ya da gruplardan kaynaklandığını tespit etmek amacıyla da Tukey testi yapılmıştır. Ayrıca cinsiyet değişkeni için t-testi yapılmış; anlamlı fark bulunan maddeler yorumlanmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2011-2012 eğitim öğretim yılında Gazi TÖMER’de A2 kurunda bulunan öğrenciler oluşturmaktadır. Çalışma grubu içerisinde değerlendirilen öğrencilerin yaşlarına göre dağılımı Tablo 1’de verilmiştir:

Tablo 1: Türkçe Öğrenen Yabancıların Yaşa Göre Dağılımı

Yaş	N	%
18	17	14,9
19	32	28,1
20	18	15,8
21	17	14,9
24	18	15,8
30	10	8,8
35	2	1,8
Toplam	114	100

Tablo 1’e göre sözlük kullanma becerileri değerlendirilen öğrencilerin % 28,1’i 19 yaşındadır. 20 ve 24 yaşında olan öğrencilerin oranı % 15,8’iken 30 yaşındaki öğrenci sayısının oranı % 8,8’dir. Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetlerine ilişkin bilgiler şu şekildedir:

Tablo 2: Türkçe Öğrenen Yabancıların Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	N	%
Kız	44	38,6
Erkek	70	61,4
Toplam	114	100

Çalışma grubunun % 61,4 gibi büyük bir çoğunluğunu erkek öğrenciler oluşturmaktadır. Kız öğrencilerin oranı ise % 38,6’dır.

Dünyanın farklı coğrafyalarından Türkçe öğrenmek amacıyla Türkiye’ye gelen ve araştırmayı görüşleriyle şekillendiren öğrencilerin ülke dağılımına bakıldığında oldukça geniş bir dağılımın olduğu söylenebilir. Araştırmaya katılan öğrencilerin ülkelerine göre dağılımı Tablo 3’te sunulmuştur:

Tablo 3: Türkçe Öğrenen Yabancıların Ülkelerine Göre Dağılımı

Ülke	N	%
Kosova	27	23,7
İran	7	6,1
Bosna Hersek	21	18,4
Afganistan	2	1,8
Türkmenistan	6	5,3
Kenya	11	9,6
Kırgızistan	13	11,4
Irak	7	6,1
Çin	5	4,4
Azerbaycan	15	13,2
Toplam	114	100

Çalışma grubunun büyük çoğunluğunu Kosova ve Bosna Hersek’ten gelen öğrenciler (% 23,7; % 18,4) oluştururken İran ve Irak’tan gelen öğrenci sayısı (7) birbirine eşittir.

Bulgular ve Yorum

Yabancı Öğrencilerin Sözlük Kullanma Becerilerini Belirleme Anketi ile toplanan veriler neticesinde aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

Tablo 4: Türkçe Öğrenen Yabancıların Sözlük Kullanma Becerilerine İlişkin Nicel

Bulgular

Nu.	İfadeler	Evet	Hayır
		(n) %	(n) %
1	Benim bir sözlüğüm var.	79 (69,3)	35 (30,7)
2	Bütün derslerde sözlükten yararlanırım.	48 (42,1)	66 (57,9)
3	Metinde ya da konuşmada geçen bilmediğim kelimenin anlamını hemen sözlükten bulurum.	61 (53,5)	53 (46,5)
4	Sözlükten bulduğum kelimeyi cümle içinde kullanırım.	67 (58,8)	47 (41,2)
5	Sözlük yardımıyla bilmediğim kelimenin birden fazla anlamını öğrenirim.	88 (77,2)	26 (22,8)
6	Zamanım olduğunda sözlüğümü karıştırarak yeni kelimeler öğrenirim.	67 (58,8)	47 (41,2)
7	Yeni öğrendiğim kelimeleri hatırlamak için kendime bir sözlük defteri yaparım.	69 (60,5)	45 (39,5)
8	Sözlük kullanmakta zorlanırım.	23 (20,2)	91 (79,8)
9	Sözlüğüm İngilizce-Türkçedir.	67 (58,8)	47 (41,2)
10	Sözlükteki kelimelerin tanımlarında resim, karikatür vb. kullanılması kelimeyi anlamamı kolaylaştırır.	74 (64,9)	40 (35,1)
11	Sözlüğüm yanımda değilse derste kendimi endişeli hissederim.	36 (31,6)	78 (68,4)
12	Sözlük kullanmayı sevmem.	41 (36,0)	73 (64,0)
13	Bilmediğim kelimenin anlamını önce öğretmenime sorarım.	87 (76,3)	27 (23,7)
14	Bilmediğim kelimenin anlamını önce tahmin ederim.	87 (76,3)	27 (23,7)
15	Sözlük kullanmak kendime olan güvenimi artırır.	60 (52,6)	54 (47,4)
16	Sözlük yardımıyla öğrendiğim kelimeleri daha çabuk hatırlarım.	65 (57,0)	49 (43,0)
17	Elektronik sözlük kullanmayı tercih ederim.	74 (64,9)	40 (35,1)
18	Sözlüğüm ana dilimdedir.	47 (41,2)	67 (58,8)

Tablo 4'e göre çalışma grubu içerisinde, sözlüğü olduğunu belirten öğrenci sayısı 79'dur (%69,3). Bu oran, yeni kelimelerin öğreniminde sözlükten yararlanma becerilerini yükseltmesi bakımından önemli görülmektedir.

Gazi TÖMER'de Türkçe öğrenen yabancılar okuma, konuşma, yazma ve dil bilgisi derslerini ayrı ders saatlerinde almaktadırlar. Dinleme becerisinin gelişimi okuma dersi içerisinde düşünülmektedir. Araştırma kapsamındaki öğrencilerin %57,9'luk oranı bütün derslerde sözlükten yararlanmadıklarını dile getirmişlerdir.

"Metinde ya da konuşmada geçen bilmediğim kelimenin anlamını hemen sözlükten bulurum." ifadesinde dikkati çeken nokta hemen kelimesidir. Öğrencinin tanımadığı bir kelimeyle karşılaştığında metnin bağlamından hareketle tahminden ziyade ilk olarak sözlüğünden bakmasını açıklamaktadır. Öğrencilerin %53,5'i bilmediği bir kelimeyi hemen sözlükten bulduğunu söylerken %46,5'i ilk tercihlerinin sözlük olmadığını belirtmişlerdir.

Bilmediği bir kelimeyle karşılaşan öğrenci ilk olarak kelimenin hangi anlama gelebileceğini metnin bağlamından tahminde bulunur. Tahminin doğruluğunu sözlükten kontrol eder, kelimenin metinde ne anlamda kullanıldığını öğrenen öğrenci, yeni öğrendiği kelimenin pekişmesi ve kalıcı hâle gelmesi için cümle içinde kullanır. Kelime öğretiminde izlenen sıra bu şekilde özetlenebilir. *"Bilmediğim kelimenin anlamını önce öğretmenime sorarım."* ve *"Bilmediğim kelimenin anlamını önce tahmin ederim."* ifadelerine katılım oranı aynıdır (%76,3). Bu durum öğrencilerin bilmediği kelimeyi öğrenme gayreti şeklinde yorumlanabilir. Karşılaşılan kelimenin kalıcı hâle gelmesi ancak onu kullanımla mümkündür. Bu nedenle yeni öğrenilen ya da öğretilen kelimelerin mutlaka cümle içerisinde kullanımı sağlanır. Veri toplamada kullanılan ifadelerin dördüncüsü bu durumu karşılamaktadır. Çalışma grubundaki %58,8 gibi yüksek bir oranın yeni öğrendiği kelimeyi cümle içinde kullandığı tablodan anlaşılmaktadır. Bu nedenle öğrencilerin yeni öğrendikleri kelimeleri kullanıma dökerek kalıcılığı artırdığı yorumu yapılabilir.

Sözlükler yapısı gereği bir kelimenin kaç anlam taşıdığını ve bu anlamları içermektedir. Öğrenci bilmediği kelimenin anlamını araştırırken o kelimenin farklı kullanım alanlarını da görme fırsatı yakalar. Çalışma grubunda bu görüşe katılanların oranı %77,2 iken katılmayanların oranı %22,8'dir.

Türkçe öğrenen yabancılar dinlerken ya da okurken farklı kelimelerle karşılaşabilir konuşma ya da yazma yoluyla kendilerini ifade ederken anlatmak istediklerini karşılayan kelime veya kelime gruplarını bulmakta zorlanabilirler. Bu nedenle ders dışı faaliyetlerde de başka bir ifadeyle günlük hayatlarında da sözlüğe bakma ihtiyacı hissedebilirler. Bu hususa dikkat çeken *"Zamanım olduğunda sözlüğümü karıştırarak yeni kelimeler öğrenirim."* ifadesine katılan öğrenci sayısı 67'dir.

Öğrencilerin yeni öğrendiği kelimeleri kalıcı hâle getirebilmesi için sık sık tekrar etmesi gerekmektedir. Bu tekrarın sağlanması için de öğrenci kendine yeni öğrendiği kelimelerden bir sözlük oluşturabilir. Araştırmalarda da bu etkinliğin kelime öğrenmede oldukça etkin olduğu ifade edilmektedir (Demirel, 1999; Pehlivan, 2003). Çevik'e (2007) göre öğrencinin bir kelimeyi hatırlayabilmesi için 5 ilâ 16 kez o kelimeyle karşılaşması gerekir. Oluşturulacak sözlük defteri ile öğrenci, kelimeyi öğrenene kadar karşılaşacaktır. Aygün'e (1999:9) göre sözlük defteri oluşturma ve bunu kullandırmada amaç sadece öğrenilen kelimenin anlamını yazıp öğrenmek olmamalı, tersine sayfa iki veya üçe bölünüp; kelime detaylarıyla, yani anlamı, türü ve örnek cümlede kullanımı ile öğrenilmelidir. Bu bağlamda kelimelerin konu ve dilbilimsel fonksiyonlarına göre de yazılıp öğretilebileceği söylenebilir (*Konularına göre*: Ev, giyecekler, sağlık ve sağlık bilgisi, spor ve oyunları, alışveriş, seyahat, trafik, iş, politika gibi). Çalışma grubunda sözlük defteri oluşturduğunu belirten 69 öğrenci vardır.

23 öğrenci ise sözlük kullanmakta zorluk yaşadığı yönünde görüş bildirmiştir. Çalışma grubunda bu yönde görüş bildiren öğrencilerle yapılan görüşmelerde zorluk nedenleri; kullanılan sözlüğün kalınlığı, Türkçe alfabeye yeteri kadar hâkimiyetin gelişmemesi, sözlüğün Türkçeden ana diline bir nitelik taşıyamaması olarak sıralanmıştır.

Yabancı dil öğrenenler, özellikle temel seviyede genellikle iki dilli sözlük kullanmaktadırlar (Schmitt vd. 1997; Kent, 2001; Marin-Marin, 2005; Al-Fuhaid 2004). Tek dilli sözlükler ise nadiren kullanılmaktadır. Baxter (1980) yaptığı araştırmada çalışma grubundaki öğrencilerden sadece birinin tek dilli sözlük kullandığını ifade etmiştir. Türkçe öğrenen yabancılar da genel de iki dilli (Türkçe-İngilizce) sözlük kullanmaktadırlar. Çalışma grubundaki öğrencilerin de iki dilli sözlük tercih ettikleri gözlenmiştir. Dokuz ülkeden gelen öğrencilerle yapılan bu çalışmada öğrencilerin kullandıkları sözlüğün dilsel yapısı da sorgulanmıştır. Sözlüğü ana dilinden Türkçeye olan öğrencilerin oranı %41,2'dir. Türkçe-İngilizce sözlük kullananların oranı ise %58,8'dir. Bu verilerin olağan bir durumu gösterdiği söylenebilir. Her dilde Türkçe sözlük olmadığı bilinmektedir. Örneğin Kenya'da konuşulan dil Swahilicedir. Swahilice-Türkçe sözlük olmadığı için öğrenciler İngilizce-Türkçe sözlük kullanmak zorunda kalmaktadırlar.

Türkçenin yabancılar öğretilmesi temel, orta ve yüksek düzey şeklinde bir kur sistemi ile yapılmaktadır. Özellikle temel seviyedeki öğrencilerin yeni karşılaştıkları kelimelerin anlamlarını tam olarak kavrayabilmesi için görsellik çok önemlidir. Bu nedenle *“Sözlükteki kelimelerin tanımlarında resim, karikatür vb. kullanılması kelimeyi anlamayı kolaylaştırır.”* ifadesine katılan öğrencilerin oranı %64,9'dur.

“Sözlüğüm yanımda değilse derste kendimi endişeli hissederim.” diyen öğrencilerin sayısı 36'dır. Oranın düşük olmasının nedenini öğrenciler, öğretmenine sorma ve telefonlarında sözlük bulunması ile açıklamaktadırlar. Çalışma grubundaki %64,9'luk bir oran elektronik sözlük kullanmayı tercih etmektedir. Elektronik sözlüklerin kullanımında hızlı bir artışın olduğunu belirten Chen (2010:275) literatürde sözlük kullanımı üzerine yapılan araştırmaların da yön değiştirdiğini vurgulamaktadır. Alhaysony (2011:250), yaptığı çalışmada İngilizce öğrenen Arap öğrencilerin basılı sözlüklerden ziyade elektronik sözlük tercih ettiğini tespit etmiştir. Al-Smael (2000), yaptığı çalışmada %63, 8'lik bir oranın elektronik sözlük kullandığı neticesine ulaşmıştır. Al-Smael'in (2000) çalışması ile bu araştırmanın bulgularının örtüştüğü söylenebilir.

Bunun yanı sıra çalışmada sözlük kullanmanın kendilerine olan güveni artırdığını ifade eden 60 öğrenci vardır. Bu öğrenciler iletişimde zorlandıkları yerlerde sözlükten yardım aldıklarını böylelikle kendilerini güvende hissettiklerini dile getirmişlerdir.

Öğrenci yaparak yaşayarak öğrendiği zaman öğrenmeleri daha kalıcı hâle gelir. *“Sözlük yardımıyla öğrendiğim kelimeleri daha çabuk hatırlarım.”* ifadesine %57'lik katılım da bu durumun bir göstergesi şeklinde yorumlanabilir. Çalışma grubundaki 41 öğrenci ise sözlük kullanmayı sevmediğini ifade etmiştir.

Araştırmada frekans dağılımının yanı sıra ifadelere verilen dönütlerin ülkeler arasında anlamlı bir fark yaratıp yaratmadığının anlaşılması için Anova testinden yararlanılmıştır. Yapılan Anova sonuçları aşağıdadır:

Tablo 5: Ülke Değişkenine Göre Anova Testi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p
Gruplar arası	244,376	9	27,153	2,757	,006
Gruplar içi	1024,116	104	9,847		
Toplam	1268,491	113			

p<.05

Tablo 5'te görüldüğü gibi ülkeler arasında ifadelere katılım durumu bakımından anlamlı bir farkın olduğu anlaşılmaktadır. Bu farkın hangi ülkeler arasında ortaya çıktığını tespit etmek amacıyla Tukey testinden yararlanılmıştır.

Tablo 6: Ülke Değişkenine Göre Tukey Testi Sonuçları

Ülke	Ülke	Ortalama fark	Standart hata	p
Kırgızistan	Kosava	1,6638	1,05934	,859
	İran	3,2088	1,47113	,476
	Bosna Hersek	4,1612(*)	1,10743	,010
	Afganistan	2,9231	2,38351	,966
	Türkmenistan	2,0897	1,54877	,939
	Kenya	4,5594(*)	1,28557	,020
	Irak	4,7802(*)	1,47113	,048
	Çin	2,1231	1,65134	,955
	Azerbaycan	3,0564	1,18910	,245

Tablo 6’da görüldüğü üzere Kırgızistan’dan gelen öğrencilerle Kenya, Bosna Hersek ve Irak’tan gelen öğrenciler arasında sözlük kullanma becerileri bakımından anlamlı bir farkın olduğu anlaşılmaktadır. Kırgız öğrencilerin bilinmeyen kelimelerin anlamını öğrenmek için Kenyalı, Bosnalı ve Iraklı öğrencilere nazaran daha çok sözlük kullandıkları anlaşılmıştır.

Türkçe öğrenen yabancı öğrencilerin sözlük kullanma becerilerini ortaya çıkarmayı amaçlayan ankette yer alan ifadelerle katılım oranlarının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığının tespitine yönelik yapılan t- testi sonuçları şu şekildedir:

Tablo 7: Cinsiyet Değişkenine Göre t- Testi Sonuçları

Madde	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	SS	Sd	t	p
M1	Kız	44	1,204	,408	112	0,59	0,55
	Erkek	70	1,371	,486			
M2	Kız	44	1,613	,492	112	2,57	0,01
	Erkek	70	1,557	,500			
M3	Kız	44	1,613	,492	112	0,72	0,47
	Erkek	70	1,371	,486			
M4	Kız	44	1,454	,503	112	0,43	0,66
	Erkek	70	1,385	,490			
M5	Kız	44	1,250	,438	112	0,72	0,47
	Erkek	70	1,214	,413			
M6	Kız	44	1,454	,503	112	0,71	0,47
	Erkek	70	1,385	,490			
M7	Kız	44	1,409	,497	112	0,89	0,37
	Erkek	70	1,385	,490			
M8	Kız	44	1,840	,369	112	0,44	0,65
	Erkek	70	1,771	,422			
M9	Kız	44	1,613	,492	112	0,57	0,56
	Erkek	70	1,571	,498			
M10	Kız	44	1,318	,471	112	2,04	0,04
	Erkek	70	1,371	,486			

M11	Kız	44	1,795	,408	112	0,72	0,46
	Erkek	70	1,614	,490			
M12	Kız	44	1,681	,471	112	0,63	0,52
	Erkek	70	1,614	,490			
M13	Kız	44	1,204	,408	112	0,18	0,85
	Erkek	70	1,257	,440			
M14	Kız	44	1,227	,423	112	2,41	0,01
	Erkek	70	1,242	,431			
M15	Kız	44	1,613	,492	112	2,41	0,01
	Erkek	70	1,385	,490			
M16	Kız	44	1,522	,505	112	0,17	0,86
	Erkek	70	1,371	,486			
M17	Kız	44	1,340	,479	112	0,83	0,40
	Erkek	70	1,357	,482			
M18	Kız	44	1,636	,486	112	0,83	0,40
	Erkek	70	1,557	,500			

“Metinde ya da konuşmada geçen bilmediğim kelimenin anlamını hemen sözlükten bulurum.”, “ Sözlüğüm yanımda değilse derste kendimi endişeli hissederim.” ve “Sözlük kullanmak kendime olan güvenimi artırır.” ifadelerine verilen dönütlerin cinsiyete göre anlamlı fark gösterdiği Tablo 7’den anlaşılmaktadır. Kız öğrencilerin sözlük kullanma becerileri erkek öğrencilere göre daha fazladır, denilebilir.

Sonuç ve Öneriler

Bir sözlüğün hazırlanmasındaki genel amaç, bir dilin sözvarlığına ışık tutmaktır. Bununla birlikte sözlüklerin kullanım alanlarına göre farklı amaçlar doğrultusunda da sözlükler oluşturulabilir. Amacın belirlenmesi, hedef kitlenin özelliklerini de ortaya çıkarır. Hedef kitlenin beklentilerine cevap veremeyen bir sözlüğün başarılı olma ihtimali söz konusu değildir. Örneğin ana dili kullanıcıları ile yabancı ya da ikinci dil kullanıcılarının kullanacağı sözlük birbirinden farklı nitelikler taşımaktadır. Oysa Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi alanında bütün seviyeleri kapsayan bir sözlük çalışması bulunmamaktadır. Bu durum Türkçe öğretimi açısından bir engel olarak yorumlanabilir.

Sözlükler, bir ders kitabı olmamakla beraber Türkçe öğrenen yabancıların en çok kullandığı yardımcı materyaldir. Bu nedenle sözlüklerin, hedef kitlenin kültürel gelişimine katkıda bulunmayı amaçlaması gerekir. Türkçe öğretiminin istenilen ölçülerde gerçekleştirilmesinde sözlük kullanımının önemi kavratılmalı; öğretmen ve öğrenciler her derste (okuma, yazma, konuşma ve dil bilgisi) yanlarında sözlük bulundurulmalıdır. Sınıfta anlamı cümlelerin gelişinden çıkarılamayan bir kelimenin hemen sözlükten bulunup okunması ve açıklanması, Türkçe öğretimi uygulamalarının bir parçası hâline getirilmelidir.

Türkçe öğrenen yabancıların sözlük kullanma becerilerini belirlemeyi amaçlayan bu araştırmanın bulgularından hareketle şu öneriler getirilebilir:

1. Öğrencilerin sözlüklerinden daha iyi yararlanabilmeleri için sözlüklerde “*Kullanımla İlgili Açıklamalar*” başlığı altında açıklayıcı bilgiler sunulmalıdır.
2. Dil bilgisi açısından kelime türleri belirtilmelidir.
3. Mecaz anlam içeren kelimeler açıklanmalıdır.

4. Türkçe öğrenen yabancılar için seviyeler göz önüne alınarak bir sözlük oluşturulmalıdır. Bu sözlüğün oluşturulmasında Türk Dil Kurumu, Yunus Emre Enstitüsü, üniversitelerin ilgili bölümleri iş birliği içinde olmalıdır.
5. Yabancılar için oluşturulacak Türkçe sözlük için hedef kitlenin özelliklerinin ve gereksinimlerinin belirlendiği bir ihtiyaç analizi yapılmalı ve sözlükte yer alacak kelimeler bu analiz sonucunda belirlenmelidir.
6. Yabancıların kolaylıkla yararlanabilmesi için oluşturulan sözlüğün çok dilli olması daha faydalı görülmektedir.
7. Sözlükteki madde başlarının belirlenmesinde nasıl bir sıra izleneceğine yine hedef kitlenin özelliklerinden yola çıkılarak karar verilmelidir.
8. Kelimelerin kavratılması için verilen örnek cümlelerin günlük hayatla ilişkili olmasına dikkat edilmelidir.
9. Özellikle temel seviyede kelimelere ilişkin görsellere de yer verilmelidir (mecaz anlam içeren kelime ya da kelime gruplarında).

Kaynakça

- Al-Fuhaid, M. (2004). *Vocabulary learning strategies: an empirical study of their use and evaluation by Saudi EFL learners majoring in English*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Durham Üniversitesi.
- Alhaysony, M. (2011). Dictionary look-up behavior of Saudi female EFL students. *European Journal of Social Sciences*, 26 (2), 250-267.
- Al-Smael, F. (2000). *A think-aloud protocols investigation of lexico-semantic problems and problem-solving strategies among trainee English-Arabic translators (BL)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Durham Üniversitesi.
- Arı, G. (2006). Kelime öğretimi. *Kuramdan uygulamaya Türkçe öğretimi* (Editör: Cemal Yıldız). Ankara: PegemA.
- Aygün, M. (1999). Yabancı dil dersinde sözcük öğretimi ve sözcük dağarcığını geliştirme teknikleri. *Dil Dergisi*, (8).
- Baxter, J. (1980). The dictionary and vocabulary behaviour: a single word or a handful? *TESOL Quarterly*, 14 (3), 325-336.
- Bruton, A. (2007). Vocabulary learning from dictionary reference in collaborative EFL translational writing. *System*, 35, 353-367.
- Budak, Y. (2000). *Sözcük öğretimi ve sözlüğün işlevi*. *Dil Dergisi*, (92).
- Cemiloğlu, M. (1998). *İlköğretim okullarında Türkçe öğretimi*. Bursa: Vipaş.
- Chen, Y. (2010). Dictionary use and EFL learning. A contrastive study of pocket electronic dictionaries and paper dictionaries. *International Journal of Lexicography*, 23 (3), 275-306.
- Çevik, O. A. (2007). *The effect of exercises in English elementary reading books, on the Success of vocabulary teaching problems and their solution proposals*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi. Edirne.
- Demirel, Ö. (1999). *İlköğretim okullarında yabancı dil öğretimi*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Gass, S. (1999). *Incidental vocabulary learning: Discussion*. *SSLA*, 21, 319-333.
- Göğüş, B. (1978). *Orta Dereceli Okullarımızda Türkçe ve Yazın Eğitimi*. Ankara: Gül Yayınevi.
- Hameau, M. (1988). Söz dağarcığı öğretimi (Çev. Ramis Dara). *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakülteleri Dergisi*, 3 (1).
- Huang, D. (2003). *Taiwanese university English majors' beliefs about English dictionaries and their dictionary strategy use*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Teksas Üniversitesi.
- Hulstijn, J., Fukkink, R. G. ve Simis, A. (2005). Does training in second language word recognition skills affect reading comprehension? An Experimental Study. *The Modern Language Journal*, 89, 54-75.
- Hummel, K. (2010). Translation and short-term L2 vocabulary retention: Hindrance or help? *Language Teaching Research*, 14(1) 61-74.
- Karasar, N. (2002). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kent, D. (2001). Korean university freshmen's' dictionary use and perceptions regarding dictionaries. *The Korean TESOL Journal*, 4(1).
- Macizo, P. ve Bajo, M. (2006). Reading for repetition and reading for translation: do they involve the same processes? *Cognition*, 99 (1), 1-34.
- Marin-Marín, A. (2005). *Extraversion and the use of vocabulary learning strategies among university EFL students in Mexico*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Essex Üniversitesi.

- Nation, I. S. P. (2006). How large a vocabulary is needed for reading and listening? *The Canadian Modern Language Review*, 63(1), 59-81.
- Nation, I. S. P. (2001). *Learning vocabulary in another language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Özbay, M. (2005). *Bir Dil Becerisi Olarak Dinleme Eğitimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Özcan, E. (2006). *Başlangıç düzeyi yabancı dil olarak Türkçe öğretimi için sözlükçe çalışması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi. İstanbul.
- Pehlivan, A. (2003). Türkçe kitaplarında sözcük dağarcığını geliştirme sorunu ve çözüm yolları. *Atatürk Üniversitesi Dil Dergisi*, (122).
- Schmitt, N.ve McCarthy, M. eds. (1997). *Vocabulary: description, acquisition and pedagogy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Türkçe Sözlük*. (2005). Ankara: TDK.